

ПРАКТИКА ЄСПЛ І КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИЙ ЗАХИСТ ДІЯЛЬНОСТІ ПРЕДСТАВНИКА ОСОБИ ВІД ВТРУЧАННЯ

В. В. Власюк

здобувач Національної академії прокуратури України,
генеральний директор Директорату
з прав людини, доступу до правосуддя
та правової обізнаності Міністерства юстиції України

Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» у ст. 23, присвяченій гарантіям адвокатської діяльності, зобов'язує органи державної влади, органи місцевого самоврядування, їхніх посадових і службових осіб у відносинах із адвокатами дотримуватися вимог Конституції України та законів України, Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р. та протоколів до неї, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України, практики Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ). І хоча в Єдиному державному реєстрі судових рішень знаходимо лише один вирок (за 2015 р.) у справі за обвинуваченням особи в учиненні злочину, передбаченого ст. 397 Кримінального кодексу України (далі – КК України), Генеральна прокуратура у своїх звітах

про кримінальні правопорушення вказує, що, наприклад, у тому ж 2015 р. було обліковано 41 злочин, передбачений цією статтею, у 2016 р. – 55, а в 2017 р. – 61. Порівняно зі злочинами проти власності або злочинами проти життя та здоров'я особи, наведені цифри навряд чи можна назвати вражаючими. Втім, зважаючи на кількість облікованих злочинів і кількість вироків, можна констатувати, що певна проблема у правозастосуванні однозначно існує. Також результати аналізу практики ЄСПЛ засвідчують, що такі питання актуалізовано й на рівні компетенції цього органу.

Вивченню злочинів проти правосуддя взагалі й, зокрема, злочинів, які посягають на діяльність захисника або представника особи, приділяли свою увагу В. М. Бурдін [1], М. Б. Головка [2],

С. Є. Дідик [4], Н. Ю. Карпова [5], В. В. Мульченко [6], Л. М. Палюх [7] та інші вчені. Проте розгляд цієї проблематики через призму рішень Європейського суду з прав людини потребує, на наш погляд, більш детального ілюстрування в науковій літературі.

Метою цієї статті є аналіз прикладів із рішень ЄСПЛ, пов'язаних із відстоюванням права особи на захист в контексті кримінально-правового захисту діяльності представника особи від втручання.

Під час написання статті було використано комплекс загальнонаукових і спеціальних наукових методів пізнання. Серед них: герменевтичний, за допомогою якого зроблено спробу максимально об'єктивного тлумачення текстів рішень ЄСПЛ; догматичний – забезпечив дослідження змісту норм чинного КК України як складової

механізму кримінально-правової охорони діяльності захисника чи представника особи з надання правової допомоги; формально-юридичний і метод системно-структурного аналізу, використання яких дозволило з'ясувати окремі ознаки елементів складу злочину, передбаченого ст. 397 КК України, та здійснити їх тлумачення.

Даючи кримінально-правову оцінку втручання в діяльність представника особи через призму положень ст. 397 КК України, не можна залишити поза увагою рішення ЄСПЛ, які стосуються застосування (тлумачення) ч. 3 ст. 6 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод 1950 р.

У вказаній нормі Конвенції зазначається, що правом кожного обвинуваченого у вчиненні кримінального правопорушення є, у тому числі: право захищати себе особисто чи використовувати юридичну допомогу захисника, вибраного на власний розсуд, або – за браком достатніх коштів для оплати юридичної допомоги захисника – одержувати таку допомогу безоплатно, коли цього вимагають інтереси правосуддя (п. «с»).

Певним правозастосовчим орієнтиром при з'ясуванні змісту відповідних положень Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод стосовно тлумачення змісту ознак складів втручання в діяльність захисника чи представника особи, передбачених у ст. 397 КК України, є практика (рішення) Європейського суду з прав людини.

У ч. 1 ст. 8 КПК України принцип верховенства права пов'язується з визнанням людини, її прав та свобод цінностями та зумовленням ними змісту і спрямованості діяльності держави. Застосування цього принципу у кримінальному провадженні забезпечує врахування практики ЄСПЛ (ч. 2 ст. 8 КПК). Крім цього, окремі характеристики принципу законності можуть визна-

чатись із урахуванням положень ст. 9 КПК, зокрема, про застосування кримінального процесуального законодавства з урахуванням практики ЄСПЛ (ч. 5 цієї статті).

Рішення ЄСПЛ вважаються джерелом кримінального права. Положення цих рішень є обов'язковими на підставі положень ч. 1 ст. 46 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, підписаної 4 листопада 1950 р. та включеної до системи національного законодавства Законом України «Про ратифікацію Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, Першого протоколу та протоколів № 2, 4, 7 та 11 до Конвенції» від 11 липня 1997 р., які стосуються обов'язкової сили рішень ЄСПЛ та їх виконання.

У прийнятому 23 лютого 2006 р. Законі України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» зазначається, що рішення ЄСПЛ є обов'язковим для виконання Україною відповідно до ст. 46 Конвенції, а також передбачається обов'язкове застосування судами, при розгляді ними справ, положень зазначеної Конвенції та практики ЄСПЛ саме як джерела права (ст. 17). Причому «обмеження» галузей національного права, джерелом яких визнається Конвенція та практика ЄСПЛ, у ст. 17 Закону не встановлені взагалі. Крім цього, у ст. 18 цього Закону регламентований порядок посилення на положення зазначеної Конвенції та практику ЄСПЛ.

Варто відзначити й те, що нормативним орієнтиром обов'язковості застосування рішень ЄСПЛ є положення ч. 5 ст. 9 КПК України про те, що така загальна засада (принцип) кримінального провадження, як законність, забезпечується в тому числі й застосуванням кримінального процесуального законодавства України з урахуванням практики ЄСПЛ.

Поняттям практики ЄСПЛ охоплюється також практика Європейської комісії з прав людини (абз. 5 ч. 1 ст. 1 Закону від 23 лютого 2006 р.), а поняттям «рішення ЄСПЛ»:

а) остаточне рішення ЄСПЛ у справі проти України, яким визнано порушення Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод;

б) остаточне рішення ЄСПЛ щодо справедливої сатисфакції у справі проти України;

в) рішення ЄСПЛ щодо дружнього врегулювання у справі проти України;

г) рішення ЄСПЛ про схвалення умов односторонньої декларації у справі проти України (абз. 6 ч. 1 ст. 1 Закону).

У вказаному законі роз'яснюється, що виконанням рішень ЄСПЛ визнається у тому числі «вжиття заходів загального характеру» (абз. 9 ч. 1 ст. 1), як «заходів, спрямованих на усунення зазначеної в Рішенні системної проблеми та її першопричини, зокрема:

а) внесення змін до чинного законодавства та практики його застосування;

б) внесення змін до адміністративної практики;

в) забезпечення юридичної експертизи законопроектів (ч. 2 ст. 13)».

Отже, положення рішень ЄСПЛ у справах проти України суди України зобов'язані враховувати при розгляді конкретних кримінальних проваджень як різновид «вжиття заходів загального характеру», а також «вносити зміни до практики застосування чинного законодавства».

Залежно від цього рішення ЄСПЛ, що прямо чи опосередковано пов'язуються із втручанням у діяльність представника особи в кримінальному провадженні, можуть поділятися на декілька груп:

1) рішення, які стосуються основоположних засад реалізації

принципу законності в будь-якому кримінальному провадженні (цей принцип якраз і забезпечується використанням у кримінальному провадженні відповідних рішень ЄСПЛ). Так, у пп. 68, 69 рішення ЄСПЛ у справі «Ошурко проти України» від 8 вересня 2011 р. (заява № 33108/05) роз'яснюється: «у низці справ Суд дохотив висновку про існування позитивного обов'язку держави забезпечувати захист від нелюдського та такого, що принижує гідність, поводження (див. рішення у справах «З. та інші проти Сполученого Королівства» (Z et autres c. Royaume-Uni) [ВП], № 29392/95, п. 73, CEDH 2001-V, «М. С. проти Болгарії» (M. C. c. Bulgarie), № 39272/98, п. 149, CEDH 2003-XII)» (п. 68); «такий захист вимагає вжиття розумних та ефективних заходів з метою запобігання поганому поведженню, про яке органи влади знали чи повинні були знати (див. рішення від 12 жовтня 2006 р. у справі «Мубіланзіла Матка та Канікі Мітунга проти Бельгії» (Mubilanzila Mayeka et Kaniki Mitunga c. Belgique), № 13178/03, п. 53)» (п. 69) [9];

2) рішення, які пов'язуються з дотриманням вимог обов'язкового забезпечення юридичного представництва. Так, у п. 87 свого рішення у справі «Яременко проти України» (заява № 32092/02) від 12 червня 2008 р.) ЄСПЛ роз'яснив, що порушення кримінальної справи за фактом заподіяння тяжких тілесних ушкоджень, які спричинили смерть, а не за фактом вбивства, означає, що «перша кваліфікація стосувалась менш тяжкого злочину і тому не вимагала обов'язкового забезпечення юридичного представництва підозрюваного. Негайно після отримання зізнання у вчиненні злочину кваліфікацію змінили на вбивство, у вчиненні якого пред'явили обвинувачення заявникові» [11].

У цьому рішенні ЄСПЛ звернув увагу на те, що органи досудового розслідування зобов'язані були враховувати вимоги ст. 59 Конституції України, а саме: «Кожен має право на правову допомогу. У випадках, передбачених законом, ця допомога надається безоплатно. Кожен є вільним у виборі захисника своїх прав. Для забезпечення права на захист від обвинувачення та надання правової допомоги при вирішенні справ у судах та інших державних органах в Україні діє адвокатура» (п. 45 рішення). У п. 63 рішення особливо наголошувалося на використанні заявником (засудженим) усіх можливих засобів юридичного захисту. У цьому пункті рішення особливо наголошується на тому, що позбавлення особи реальної юридичної допомоги під час досудового розслідування вважається незаконним засобом, а також одним із різновидів засобів залякування (з боку органів досудового розслідування): «Усі недоліки у вичерпанні національних засобів юридичного захисту пояснюються тим, що стверджені особи, які вдалися до незаконних заходів щодо нього, позбавили його реальної юридичної допомоги і застосували до нього інші засоби залякування». Водночас ЄСПЛ у цьому пункті рішення виходив із того, що усунення особи, яка надає юридичну допомогу, від участі у кримінальному провадженні є проявом залякування з боку слідчих органів, оскільки особа, яка потребує юридичної допомоги, побоюється скаржитися на погане поведження і змушена це робити лише після того, як відчула себе у відносній безпеці.

При тлумаченні п. «с» ч. 3 ст. 6 Конвенції ЄСПЛ виходить із того, що право кожної особи, обвинувачуваної у вчиненні кримінального правопорушення, на ефективний захист адвоката, офіційно призначеного в разі такої необхідності, не є абсолютним, воно ста-

новить одну з головних підвалин справедливого судового розгляду (див. «Кромбах проти Франції» (Krombach v. France), № 29731/96, п. 89, ECHR 2001-II). Ст. 6 Конвенції, на думку ЄСПЛ, як правило, вимагає надання обвинуваченому можливості скористатися допомогою захисника вже на початкових етапах допиту (п. 85 зазначеного рішення).

Окремо тут слід висвітлити позицію ЄСПЛ, наведену в цьому рішенні, яка стосується представництва інтересів учасника кримінального провадження та тиску з боку органів слідства на особу (незалежно від її процесуального статусу) з тим, щоб вона відмовилась від послуг особи, яка надає їй юридичну допомогу та представляє її інтереси під час досудового слідства. Так, у п. 87 ЄСПЛ «висловлює занепокоєння щодо обставин, за яких відбувався перший допит заявника ... Одна з підстав для забезпечення представництва в обов'язковому порядку є серйозність злочину, у вчиненні якого підозрюється відповідна особа, і, отже, ймовірність призначення їй покарання у вигляді довічного позбавлення волі. У цій справі правоохоронні органи, здійснюючи розслідування за фактом насильницької смерті особи, порушили кримінальну справу за фактом заподіяння тяжких тілесних ушкоджень, які спричинили смерть, а не за фактом вбивства. Перша кваліфікація стосувалась менш тяжкого злочину і тому не вимагала обов'язкового забезпечення юридичного представництва підозрюваного. Негайно після отримання зізнання у вчиненні злочину кваліфікацію змінили на вбивство, у вчиненні якого пред'явили обвинувачення заявникові». Отже, зміна кваліфікації вчиненого або попередньо неправильна кваліфікація злочину з тим, щоб у процесі досудового розслідування не допустити у провадження

захисника для представництва інтересів підозрюваного, визнається ЄСПЛ порушенням положень п. «с» ч. 3 ст. 6 Конвенції, що стосуються можливості особи використовувати юридичну допомогу захисника, вибраного на власний розсуд. Водночас у п. 88 зазначеного рішення ЄСПЛ зауважив: «Суд вражений тим фактом, що внаслідок заходів, до яких вдалися органи влади, заявник не зміг скористатися перевагами обов'язкового представництва і опинився в ситуації, в якій, як він стверджував, його примусили відмовитися від свого права на захисника та свідчити проти себе. При цьому слід нагадати, що заявник мав захисника в іншому на той час триваючому проти нього кримінальному провадженні, але все-таки відмовився від свого права мати представника під час допиту стосовно іншого злочину. Ці обставини дають вагомий підстави припускати існування певної прихованої мети в попередній кваліфікації злочину. Той факт, що зізнання у вчиненні злочину було отримано від заявника за відсутності захисника, і те, що заявник одразу відмовився від свого зізнання, коли захисник вже був присутній, свідчать про уразливість його становища та реальну потребу у відповідній юридичній допомозі, якої його фактично позбавили ... завдяки тому способу, у який слідчий райвідділу міліції застосував свої дискреційні повноваження стосовно кваліфікації розслідуваного злочину».

Аналіз змісту п. 88 вказаного рішення ЄСПЛ дозволяє зробити висновки, які безпосередньо мають значення для тлумачення змісту ознак складів злочину, передбаченого ст. 397 КК України.

По-перше, створення органами досудового розслідування таких умов, коли особа не може скористатися перевагами представництва її інтересів, є протиправними «заходами» з боку органів розслідуван-

ня та (одночасно) порушенням прав особи на юридичну допомогу.

По-друге, створення органами досудового розслідування таких умов, за яких відбувається відмова від юридичної допомоги, яка надається особі одночасно в кількох кримінальних провадженнях, під час допиту також означає порушення зазначеного права. Таке порушення може призвести до (за термінологією ЄСПЛ) «уразливості його становища та реальної потреби у відповідній юридичній допомозі, якої його фактично позбавили».

Такі висновки підтверджуються й іншими рішеннями ЄСПЛ. При цьому важливо підкреслити, що можливими наслідками «усунення» представника інтересів особи ЄСПЛ називає:

– Реалізацію органами досудового розслідування мети подальшого засудження особи.

Зокрема, у рішенні у справі «Нечипорук і Йонкало проти України» (заява № 42310/04) від 21 липня 2011 р. ЄСПЛ роз'яснив, що право на юридичну допомогу має забезпечуватись особам, стосовно яких застосовані заходи адміністративно-правового характеру. Тому докази, отримані в «адміністративному провадженні» в процесі допиту особи, дії якої згодом визнали злочином певного виду, а її процесуальний статус змінили, є недопустимими [8]. У цьому разі, на думку ЄСПЛ, «право на захист буде в принципі непоправно порушено, якщо викривальні показання, отримані під час допиту правоохоронними органами без доступу до захисника, використовуватимуться з метою її засудження» (див. п. 262 цього рішення ЄСПЛ). Така позиція ЄСПЛ, пов'язана з гарантуванням особі права на юридичну допомогу, представництво її інтересів або захист незалежно від «процесуального статусу» особи, що потребує допомоги, обумов-

люється запобіганням порушенню процесуальної гарантії права не свідчити проти себе та гарантії недопущення поганого поводження з особою (незалежно від її процесуального статусу). Іншими словами, порушення таких процесуальних гарантій (вони передбачені нормами Конвенції) ЄСПЛ вбачає в будь-якому тиску органів досудового розслідування, коли з метою подальшого засудження особи змінюють її процесуальний статус та не допускають до представництва інтересів такої особи у «зміненому» процесуальному статусі (тобто такому, що не передбачає застосування відповідних заходів кримінально-правового характеру) представника, який надає юридичну допомогу. Причому такий представник отримує статус захисника після того, як статус особи, яку позбавляють юридичної допомоги, буде змінено органом досудового розслідування. Так, у п. 263 цього рішення ЄСПЛ вказав: «забезпечення доступу до захисника на ранніх етапах є процесуальною гарантією права не свідчити проти себе та основною гарантією недопущення поганого поводження, відмічаючи особливу вразливість обвинуваченого на початкових етапах провадження, коли він потрапляє у стресову ситуацію і одночасно стикається з дедалі складнішими положеннями кримінального законодавства».

– Порушення справедливого судового розгляду як мети всієї ст. 6 Конвенції.

Тут важливо підкреслити, що порушення вимог ст. 6 Конвенції ЄСПЛ пов'язує з особливостями конкретного провадження та його обставин. Тобто поняття юридичної допомоги тлумачиться ЄСПЛ доволі широко і пов'язується з метою забезпечити справедливий судовий розгляд (див. п. 36 постанови ЄСПЛ у справі «Зайченко проти Росії» від 18 лютого 2010 р. (скарга 39660/02), у якій оскаржу-

валось порушення права заявника на справедливий суд, оскільки він був засуджений на підставі пояснень, наданих їм у відсутності адвоката) [1]. Цією постановою ЄСПЛ роз'яснив, що порушення права на надання юридичної допомоги має визначатись з урахуванням особливостей кримінального провадження, передбачених законодавством відповідної держави. Так, у цій постанові ЄСПЛ відзначив, що сутність скарги особи полягала в тому, що він був звинувачений на основі його попередніх показів, зроблених при неможливості навіть порадитись із юристом (п. 44). Тому спосіб, яким мають застосовуватись гарантії, передбачені підпунктом «с» п. 3 ст. 6 Конвенції, під час проведення досудового провадження залежить від особливостей такого провадження та обставин справи, що оцінюються відносно національного провадження (п. 45). ЄСПЛ також відзначив, що особа-заявник формально не була заарештована або навіть допитана у відділенні міліції. Він був зупинений для перевірки на дорозі, тобто у публічному місці у присутності двох понять (п. 47). Тобто порушення права на юридичну допомогу ЄСПЛ вбачає навіть за таких обставин, коли формально (процесуально) в особи взагалі не був визначений процесуальний статус, але отримання таким чином показань (за відсутності представника його інтересів) порушувало право заявника не свідчити проти себе та уникати мовчання і тим самим порушувало справедливий судовий розгляд.

Зрештою, ЄСПЛ допускає обґрунтовану відмову органів досудового розслідування у представництві інтересів особи (незалежно від її процесуального статусу) іншою особою, яка надає юридичну допомогу, навіть на ранніх стадіях кримінального провадження. Проте така відмова

визнається ЄСПЛ необґрунтованою насамперед у разі реальної небезпеки порушити таким шляхом (недопуском представника інтересів на досудовому слідстві) справедливий судовий розгляд. Причому процесуальний статус особи, яка потребує юридичної допомоги та представництва її інтересів на досудовому слідстві, ЄСПЛ не вважає визначальним для наявності такого порушення. Більше того, не є важливим навіть те, який саме процесуальний статус має такий представник інтересів, коли його не допускають у провадження. Головне для наявності порушення те, щоб існувала реальна небезпека, що в подальшому такий представник не виконуватиме своїх повноважень у кримінальному провадженні саме як захисник підозрюваного чи обвинуваченого. Іншими словами, порушення права вважатиметься наявним тоді, коли з метою порушення справедливого судового розгляду «потенційний захисник» не допускається в провадження (незалежно від того, який саме був процесуальний статус особи, яку мав представляти такий «потенційний захисник», а також які саме процесуальні дії вчинялись органом досудового розслідування).

– Порушення обґрунтованого кримінального обвинувачення під час досудового провадження.

Зміст «справедливого судового розгляду» (див. вище) ЄСПЛ поширює на досудове провадження. Так, у рішенні в справі «Шабельник проти України» (справа № 16404/03) від 19 лютого 2009 р. ЄСПЛ вказав: «хоча основна мета статті 6 Конвенції стосовно розгляду кримінальних справ полягає в забезпеченні справедливого судового розгляду судом, компетентним встановити обґрунтованість «будь-якого ... кримінального обвинувачення», це не означає, що ця стаття не стосується досудового провадження. Таким чином,

вимоги статті 6 (зокрема пункту 3) можуть також бути застосовними ще до того, як справу направлено на розгляд суду, якщо – і тією мірою, якою – недотримання таких вимог на самому початку може серйозно позначитись на справедливості судового розгляду» (п. 52 цього рішення). Крім цього, у тому ж п. 52 згаданого рішення зазначається: «Спосіб застосування пункту 1 і пункту 3 (с) статті 6 на етапі досудового слідства залежить від особливостей відповідного провадження та обставин конкретної справи. Момент, із якого ст. 6 застосовується в «кримінальних» справах, також залежить від обставин самої справи, оскільки провідне місце, яке займає в демократичному суспільстві право на справедливий судовий розгляд, спонукає Суд віддавати перевагу «матеріально-правовій», а не «формальній» концепції «обвинувачення» [10].

У вказаному рішенні ЄСПЛ особливо наголосив, що дача свідком показань, які фактично вважаються зізнанням у вчиненні певного злочину, потребує вжиття необхідних заходів захисту як «обвинуваченого від неправомірного тиску з боку органів влади, що дає змогу уникати помилок при здійсненні правосуддя та реалізації цілей ст. 6 Конвенції» (п. 55), тобто цілей справедливого судового розгляду. ЄСПЛ визнав, що у цьому випадку заходи захисту є складниками справедливого судового розгляду. Тому в разі їх невжиття такий справедливий судовий розгляд порушується:

а) «стосовно використання доказів, здобутих із порушенням права затриманого на мовчання та права не свідчити проти себе, Суд нагадує, що це – загально-визнані міжнародні стандарти, які є основними складниками поняття справедливого судового розгляду за ст. 6. Встановлення таких стандартів пояснюється, зокрема, необхідністю захисту обвинува-

ченого від неправомірного тиску з боку органів влади, що дає змогу уникати помилок при здійсненні правосуддя та реалізації цілей статті 6. Право не свідчити проти себе вимагає, зокрема, від сторони обвинувачення в кримінальній справі не допускати – при спробах доведення своєї версії проти обвинуваченого – використання методів примусу чи тиску всупереч волі обвинуваченого» (п. 55 рішення);

б) «Суд зазначає, що з першого допиту заявника стало очевидним, що його показання були не просто показаннями свідка злочину, а фактично зізнанням у його вчиненні. З того моменту, коли заявник уперше зробив зізнання, вже не можна було стверджувати про відсутність у слідчого підозри щодо причетності заявника до вбивства. Існування такої підозри підтверджувалося тим фактом, що слідчий ужив подальших заходів для перевірки достовірності самовикривальних показань заявника, провівши відтворення обстановки і обставин подій, тобто слідчі дії, які зазвичай проводяться з підозрюваним. На думку Суду, становище заявника стало значно вразливішим одразу після вжиття

серйозних слідчих заходів з перевірки підозри стосовно нього та підготовки версії обвинувачення» (п. 57 рішення).

Таким чином, незважаючи на процесуальний статус особи як свідка, коли під час допиту його показання фактично є зізнанням у вчиненні злочину, ЄСПЛ вбачає у недопущенні представника такого свідка для надання юридичної допомоги ознаки порушення засад справедливої судового розгляду, оскільки у такому разі «свідок» фактично є підозрюваним, який має уразливий стан під час процесуальних дій, а відтак потребує захисту «від неправомірного тиску з боку органів влади», можливості «уникати помилок при здійсненні правосуддя», забезпечення права не свідчити проти себе. Тому докази, отримані при недопущенні представника такого свідка, ЄСПЛ прирівнює до «здобутих за допомогою методів примусу чи тиску всупереч волі обвинуваченого».

Отже, ураховуючи вищевикладене, маємо зауважити, що з огляду на приписи ст. 397 КК України проілюстровані випадки недопущення захисника або представника особи з надання правової допомоги мають ознаки перешкод до здійснення ними правомірної

діяльності, а також – порушення встановлених законом гарантій їх діяльності. Разом з тим викладене наочно ілюструє окремі відмінності у підходах до тлумачення, а як наслідок – і до застосування нормативних приписів. Так, втручання в діяльність захисника чи представника особи в світлі ст. 397 КК України охоплює будь-які прояви протиправного впливу на захисника та представника особи, що здійснюють правомірну діяльність по наданню правової допомоги (зокрема, в кримінальному провадженні). Це може бути вчинення будь-яких перешкод до здійснення такої діяльності, порушення гарантій такої діяльності, що визначені, зокрема, у ч. 1 ст. 23 Закону «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», а також порушення професійної таємниці (зокрема, адвоката, який в кримінальному провадженні надає правову допомогу свідку та представляє його права, свободи та інтереси як учасника кримінального провадження). У рішеннях ЄСПЛ бачимо більш широке розуміння окремих нормативних положень, ніж їх буквальне розуміння. Така відмінність пояснюється застосуванням не лише букви закону, а й правила духу закону. ■

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бурдін В. М. Окремі проблеми злочинів проти правосуддя за КК України / В. М. Бурдін // Життя і право. – 2004. – № 2. – С. 74-77.
2. Головка М. Б. Відповідальність за втручання в діяльність захисника / М. Б. Головка / Наше право. – 2014. – № 8. – С. 144-149.
3. Дело «Александр Зайченко (aleksandr zaichenko) против Российской Федерации» (жалоба n 39660/02) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.lawmix.ru/vas/27396>
4. Дідик С. Є. Кримінально-правова охорона правосуддя від незаконних діянь судді як спеціального суб'єкта злочину : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / С. Є. Дідик. – К., 2008. – 207 с.
5. Карпова Н. Ю. Особливості складу злочину, передбаченого ст. 397 КК України / Н. Ю. Карпова // Вісник Академії адвокатури України. – 2009. – № 1 (14). – С. 289-292.
6. Мутьченко В. В. До об'єкта злочинів проти правосуддя / В. В. Мутьченко // Держава і право. Юридичні і політичні науки. – Вип. 11. – 2001. – С. 489-495.
7. Палюх Л. М. До питання про родовий об'єкт злочинів проти правосуддя / Л. М. Палюх // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. – 2008. – № 3. – С. 1-9.
8. Справа «Нечипорук і Йонкало проти України» (Заява № 42310/04) [Електронний ресурс]. – Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/974_683
9. Справа «Ошурко проти України» (Заява № 33108/05) [Електронний ресурс]. – Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/974_725
10. Справа «Шабельник проти України» (Заява № 16404/03) [Електронний ресурс]. – Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/974_457
11. Справа «Яременко проти України» (Заява № 32092/02) [Електронний ресурс]. – Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/974_405